

O EXISTENČNOM ROZMERE A ONTOLOGICKOM STATUSE
PRÍRODNÝCH ENTÍT

SILVIA GÁLIKOVÁ, Filozofický ústav SAV, Bratislava
DUŠAN GÁLIK, Filozofický ústav SAV, Bratislava

"A konečne bych chcel vyzvať všetky lidi k tomu, aby mali na pamäti pravé ciele vedy, aby o ni neusilovali ani kvôli svému duchu, ani pro nějaké vědecké spory, ani proto, aby mohli opovrhovat ostatními, ani pro zisk a slávu, ani proto, aby dosáhli moci ani pro nějaké jiné nízké úmysly, nýbrž proto, aby z ní měl prospěch a užitek sám život."

F. Bacon: *Veliké obnovení věd*

"Člověk, služebník přírody a její vykladač, vytváří a chápe jen tolik, kolik vypožoroval o přírodním řádu z faktů nebo svým rozumem, více neví a ani nemůže vědet".

F. Bacon: *Nové Organon, Prvá kniha aforismů*

* * *

Úvod. Súčasťou práce v každej vedeckej disciplíne je kritika výsledkov vedeckého skúmania zo strany ostatných členov vedeckej obce. Zmyslom a cieľom tejto kritiky je udržanie určitého štandardu vedeckého poznania, ktorý je zárukou overiteľnosti poznatkov a teórií, ako aj ochranou pred nezmyslom, pseudopoznaním a jalovou špekuláciou. Takáto kritika je vo svete bežnou súčasťou kultúry vedeckej práce aj vo filozofii, stačí si prelistovať ktorýkoľvek filozofický časopis. Len filozofii na Slovensku sa v kritike výsledkov filozofického skúmania akosi stále nedarí. Filozofi na Slovensku sú zrejme príliš uzavretí do svojich problémov a nemajú čas čítať a zamýšľať sa nad tým, čo píše ich kolegovia. Vecná kritika je pritom nielen cestou, ako prehĺbiť argumentáciu a zdôvodnenie filozofických tvrdení, a tým zvýšiť úroveň filozofických textov, ale aj ako odlíšiť filozofické texty od takých, ktoré sa za filozofické vydávajú, ale nimi nie sú. Preto vítame diskusiu o tom, ako písať filozofiu, ktorá sa objavila v piatom tohtoročnom čísle časopisu FILOZOFIA, a dúfame, že sa stane impulzom ku kritickej diskusii, o stave a spôsoboch filozofovania na Slovensku. K tejto diskusii však nechceme prispieť ďalšou abstraktnou úvahou o tom, ako by sa mali alebo nemali písať filozofické texty, ale konkrétnou kritikou konkrétnej práce, v tomto prípade monografie Evy Smolkovej *Ekologický problém ako šanca*. Práca vyšla v tomto roku o vydavateľstve IRIS; vydanie umožnil FiÚ SAV; vedeckými recenzentmi práce boli doc. PhDr. A. Remišová, CSc. a doc. PhDr. L. Hohoš, CSc.

Vymedzenie problému. Jedným zo znakov vedeckého skúmania, filozofiu nevynímajúc, je schopnosť identifikovať a zmysluplne sformulovať problém, ktorý treba riešiť. V prípade "ekologického problému" však máme problém akoby priamo pred očami a netreba ho hlbšie špecifikovať. Azda preto sa autorka uspokojuje s jedinou vetou,

ktorá je určitým vymedzením či definíciou toho, čo označuje ako "ekologický problém": problém postupnej degradácie životného prostredia, deštrukcie podmienok života na planéte a otázky zhoršujúceho sa stavu a kvality životného prostredia na Zemi (s. 11). Ak odhliadneme od skutočnosti, že autorka v druhej časti definície zbytočne opakuje to, čo hovorí v prvej časti (zhoršovanie stavu a kvality životného prostredia je to isté ako degradácia životného prostredia), z vymedzenia problému vyplýva viacero ťažkostí. Hlavná z nich je dôsledkom toho, že autorka najprv vymedzuje ekologický problém a až následne, o niekoľko strán ďalej, keď už načrtáva vinníkov a dokonca možné riešenia problému, sa dostáva k vymedzeniu ekológie ako vedy. Takýto postup ju však núti prispôbiť definíciu ekológie tak, aby zodpovedala vymedzeniu ekologického problému. Preto sa od štandardnej definície ekológie ako vedy skúmajúcej vzťah medzi organizmami a prostredím dostáva k definícii, podľa ktorej je ekológia vedou o životnom prostredí (s. 23). Toto zjednodušenie a v podstate oklieštenie predmetu ekológie je však nesprávne a je skôr daňou všeobecne vžitej predstave o ekológii ako ochrane životného prostredia. Veda o životnom prostredí, nech ju už nazveme "ochrana životného prostredia" či "environmentalistika" atď., je síce odvodená z ekológie, ale dnes tvorí samostatnú disciplínu (čo sa okrem iného prejavuje aj v budovaní samostatných katedier, sekcií alebo ústavov s príslušným názvom), ktorá je založená na širokom interdisciplinárnom výskume, súčasťou ktorého je aj ekológia.

Túto námietku možno ľahko zmiest' zo stola poukázaním na jej "scientistické" pozadie. Sama autorka však nechtiac ukazuje, do akých problémov sa možno dostať, ak používame označenie ekológia súčasne v oboch významoch (ako "veda, ktorá skúma vzťahy organizmov a prostredia", aj ako "veda o životnom prostredí"), čo sa prejavuje napr. pri vymedzení toho, kto je ekológ, a kto ním nie je (čo s ekológmi, ktorí sa správajú "neekologicky"; pozri kapitoly *Ekológia je len slovo*, *Ekológia nie je len slovo*), v neustálom balansovaní medzi adjektívami "ekologický" a "environmentálny" (je otázne, prečo po vymedzení ekológie ako vedy o prostredí autorka tento pojem používa), pri probléme ako zaradiť do ekológie ako prírodovednej disciplíny spoločenské vedy, ktoré skúmajú človeka, pri stretávaní filozofie a ekológie atď.

Ak však ekológia nie je vedou o prostredí, môžeme problém degradácie životného prostredia označiť za "ekologický" problém? Napriek tomu, že toto označenie je veľmi populárne a možno sa s ním stretnúť nielen medzi laickou verejnosťou, ale aj u odborníkov z rozličných disciplín vrátane filozofie (E. Smolková je len jednou z mnohých autoriek či autorov, ktorí si tieto nesprávne označenia osvojili), domnievame sa, že toto označenie je nesprávne. Minimálne na úrovni odbornej diskusie vrátane analýzy filozofických aspektov daného problému by sme mali dodržiavať adekvátnu odbornú terminológiu, čo v tomto prípade znamená nahradiť slovo "ekologický" slovom "environmentálny". Táto požiadavka nie je samoučelná. "Vyčistenie" pojmového aparátu zabráni vzniku zbytočných pseudoprávnych problémov, pojmového balastu a chaosu, čím sa uvoľní cesta k hľadaniu zmysluplného riešenia daného problému.

Novoveká filozofia a "ekologický" problém. Motívom, ktorý sa ťahne celou publikáciou, je útok na novovekú filozofiu a novovekú racionalistickú vedu¹, ktoré

¹ Druhou stranou tejto mince je rovnako jednostranná idealizácia gréckej antickej filozofie

autorka spája s odcudzením človeka prírode. Novovekého človeka (kto to je?) vymedzuje ako neprírodnú bytosť predznamenujúcu odcudzovanie sa človeka prírode. Vzhľadom na to, že publikácia obsahuje minimum citátov prác novovekých filozofov (v zozname literatúry sú zastúpené veľmi skromne), ako aj minimum odvolávok na sekundárnu literatúru, nie je jasné, o ktoré diela svoj názor opiera. Z tónu, akým kritizuje novovekú vedu, sa dá usúdiť, že sa E. Smolková zaradila do dnes módného a veľmi populárneho prúdu uvažovania, ktorý korene všetkého zla v súčasnej spoločnosti nachádza v novovekej filozofii a vede, pričom sa jednotliví kritici príliš nezaťažujú analýzou diel novovekých mysliteľov, nehovoriac o značne zjednodušenej predstave o sile vplyvu filozofických myšlienok na život spoločnosti od novoveku po súčasnosť. Tvrdenie, podľa ktorého je novoveká filozofia a veda hlavným vinníkom súčasnej "ekologickej" krízy, ktoré by malo byť zdôvodnené analýzou novovekej filozofie a vedy, sa mení na účelový apriórny predpoklad, ktorému sa potom prispôsobuje interpretácia diel, opierajúca sa neraz o nekorektné citáty alebo o citáty vytrhnuté z kontextu.² Presne takýto postup nájdeme v práci *Ekologický problém ako šanca* pri pokuse E. Smolkovej oprieť svoj názor o dva (!?) citáty z práce D. Huma *Zkoumání o zásadách mravnosti*. Humovu myšlienku o "schopnosti rodu rozšíriť svoj dobrotivý vplyv" autorka neodôvodnene spája s neexistenciou ontologického statusu prírodných entít alebo s tým, že sa "axiológia neviazala na štruktúru bytia" (s. 36). Druhý citát, týkajúci sa "práva človeka užívať neobmedzene prírodné zdroje, keďže tieto sú nevyčerpatelne", sa v práci D. Huma v takejto podobe jednoducho nenachádza. Hume síce na príslušnej strane píše o nevyčerpatelnosti užívania morí na plavbu zo strany rozumovačov, do autorkinho kontextu "hodnotovej transformácie spoločnosti" však absolútne nezapadá. Práca D. Huma *Zkoumání o zásadách mravnosti*, ako aj celé jeho dielo je presiaknuté zvýznamnením statusu prírody, prírodných krás, ich poznávania a potreby *striedmosti* pri konštituovaní spravodlivej občianskej spoločnosti. Ku každému tvrdeniu o navádzaní novovekej filozofie na bezuzdné využívanie prírody možno uviesť ľubovoľné množstvo citátov priamo z diel dotýčnych autorov, ktoré svedčia o priamom opaku - o úcte k prírode a o potrebe **rozumného** využívania jej zdrojov. Preto odporúčame autorke, aby namiesto lacných tvrdení, opierajúcich sa o názor takých "znalcov" novovekej filozofie, ako je F. Capra, siahla po originálnych prácach novovekých mysliteľov, F. Bacona, G. W. Leibniza, R. Descarta, J. Locka, D. Huma a ďalších, prípadne po seriózných analýzach ich diel. Určite v nich nájde množstvo podnetných názorov na problém, ktorý ju zaujíma.

Veda, poznanie, hodnoty. Druhým terčom kritiky E. Smolkovej, ktorý je u kritikov s podobným zameraním veľmi obľúbený, je súčasná "racionalistická" veda. Nie je však jasné, čo má vlastne autorka na mysli pod vedou. Z celého textu vyznieva predstava o existencii akejsi zlej, nebezpečnej, neangažovanej VEDY. Ktorú vedu alebo vedy má ale na mysli? Prírodné vedy, matematiku, kognitívne vedy, počítačové vedy,

a antickej spoločnosti.

² Je zarážajúce, že nikto z týchto kritikov novovekej filozofie a vedy sa nezamyslel nad absurdnosťou tvrdenia, podľa ktorého je táto hlavným vinníkom súčasnej krízy. Podľa tejto logiky je napr. objaviteľ rádioaktivity pôvodcom havárií v jadrových elektrárnach.

spoločenské vedy? V texte nebaď ani náznak analýzy nedostatočnosti vedeckej metodológie alebo statusu vedeckých teórií. Nestačí donekonečna omieľať obľúbené frázy pseudokritikov vedy o jej "narábaní s prírodou ako s objektom, s vecou". Je potrebné doložiť, čo nevnímajú vedy, keď nevnímajú **existenčný rozmer**. Publikácia nielen demonštruje fakt, že autorka neodlišuje vedu od technológie, vedecké poznanie od jeho mocenského, ideologického a politického zneužívania, ale zároveň ukazuje, že vonkoncom nepozná základné ciele, metódy a funkcie vedy! Útok na racionalizmus a racionalistickú filozofiu či vedu sa preto stal presne tým, čím sa podľa autorky často stáva - "naháňaním stránok publikácií, postihovaním večného protivníka" (s. 80). Je paradoxné, že sa svoju kritiku vedeckej racionality pokúša oprieť o myšlienky K. R. Poppera, ktorý sám svoju koncepciu označil za kritický racionalizmus a značnú časť svojej energie venoval kritike práve takých iracionálnych výpadov proti vede, z ktorých E. Smolková vychádza. Aj v prípade Poppera používa taktiku, s ktorou sme sa stretli u Huma: Popperovu myšlienku o tom, že veda je hľadaním pravdy, že niektoré teórie môžu byť pravdivé, ale nikdy to nebudeme s istotou vedieť, autorka vytŕha z kontextu a dezinterpretuje na tvrdenie, že "vedecké závery by mali byť absolútne pravdivé vo svete, kde absolútnej pravdivosti niet" (s. 27). O tom, že autorka nepozná Popperovu koncepciu vedy, svedčia aj tvrdenia o existencii viacerých navzájom si konkurujúcich teórií³, o výpovednej hodnote vedeckej teórie a o oscilovaní teórie medzi pravdou a lžou. Nie je totiž pravda, že výpovedná hodnota vedeckej teórie sa posudzuje jej pravdivosťou, a nie je problém spochybniť ju (s. 28). Výpovedná hodnota teórie sa posudzuje jej explanačnou a predikčnou silou, t.j. počtom výrokov, ktoré možno z danej teórie odvodiť a ktoré vysvetľujú a predpovedajú určité javy. Každý z týchto výrokov predstavuje potenciálny falzifikátor danej teórie - ak sa ukáže, že daný výrok je nepravdivý, môže to znamenať, že teória je nepravdivá a treba ju nahradiť inou teóriou. To však neznamená, že je ľahké spochybniť teóriu. Naopak, spochybnenie teórie je výsledkom dlhoročnej vedeckej práce, súčasťou ktorej je neustála kritika dosahovaných výsledkov. Pokiaľ ide o oscilovanie teórie medzi pravdou a lžou, autorka si mylí posudzovanie a akceptovanie teórie v rámci vedeckého spoločenstva, ktoré sa pohybuje v kategóriách pravdy a omylu, a v rámci spoločnosti, do ktorého môže vstupovať lož. Skutočný účel tvrdenia o oscilácii teórie medzi pravdou a lžou však vystúpi na povrch o pár riadkov ďalej, keď sa autorka sugestívne pýta, či cieľom vedcov, ktorí kritizujú určitú hypotézu o príčinách zväčšovania ozónovej diery, je ukázať slabiny a omyly tejto hypotézy, alebo oslabiť vplyv tejto hypotézy v "širšom spoločenskom rámci". Autorka tu, bohužiaľ, podlieha veľmi populárnej a hlúpej tendencii, ktorá každú vedeckú kritiku prístupu hlásiaceho sa k "hodnotám životného prostredia", podozrieva minimálne z úmyslu účelového

³Príklad darvinizmus verzus lamarckizmus nie je v tejto súvislosti práve najšťastnejší. Počet zástancov oboch teórií, ktorý, mimochodom, nemôže byť kritériom pravdivosti vedeckej teórie, sa dramaticky zmenil v neprospech lamarckizmu. Navyše to, čo sa bežne pokladá za lamarckizmus, t.j. evolúcia prostredníctvom dedenia získaných vlastností, sa do protikladu s darvinizmom dostalo až potom, ako sa súčasťou darvinizmu stali poznatky molekulárnej biológie, teda až v päťdesiatych rokoch 20. storočia. Až do tejto doby sa lamarckizmus stal niekoľkokrát súčasťou niektorých darvinistických koncepcií vrátane koncepcie samotného Darwina.

ovplyvňovania verejnej mienky. Treba však opäť upozorniť na to, že existuje veľký rozdiel medzi posudzovaním a akceptáciou vedeckých poznatkov a teórií vo vedeckom spoločenstve a v širšom "spoločenskom rámci". Akceptovanie určitého poznatku alebo teórie vedeckým spoločenstvom, čo je niekedy zložitý proces, neznamená jeho (jej) automatické akceptovanie v spoločnosti. Na druhej strane však nemožno viesť vedeckú diskusiu o sporných poznatkoch a teóriách prostredníctvom "spoločenského rámca" a vyhýbaním sa kritike vo vedeckom spoločenstve. To je demagógia, ktorej vyústením sú rozličné pseudoteórie o nekalých úmysloch vedcov, o ich spiknutí proti záujmom "ľudstva", o tom, že sú to platení agenti "privilegovaných", svetového kapitálu atď. Preto by bolo žiaduce nahradiť plamenné výzvy a sugestívne otázky, založené na bezobsažnej generalizácii a pripomínajúce skôr vulgárny žurnalizmus, dôkladnou analýzou procesu vedeckého poznania, problému získavania a akceptovania vedeckých poznatkov, ako aj možností vedy (a filozofie) pri ovplyvňovaní života spoločnosti, v tomto prípade pri riešení environmentálnej krízy.

Osobitnou kapitolou je problém hodnôt, vzťahu poznania a hodnotenia. Autorka sa, opäť bez akejkoľvek analýzy, prikláňa k názoru, podľa ktorého je novoveká, ako aj súčasná veda zbavená hodnôt, v záujme objektívneho poznania rezignuje na subjekt, čo vedie k zanedbávaniu toho, čo nazýva hodnotovým a ontologickým statusom prírodných entít. Keďže problém hodnôt by si vyžadoval dôkladnejšiu analýzu, obmedzíme sa tu len na niekoľko poznámok. Prvá sa týka vymedzenia pojmu hodnoty. V celej práci sa nenachádza žiadne vymedzenie tohto pojmu. Autorka ho používa v akomsi intuitívnom význame, pričom nikde nešpecifikuje, aké hodnoty má vlastne na mysli. Ekonomické? Estetické? Morálne? Spoločenské? Hodnoty ako také? Uvažovanie o hodnotách prírody a ich reflexii v rozličných etapách myslenia, ktoré tvorí jadro práce, je zaťažené neuveriteľným slovným balastom, ktorým sa zakrýva obsahová prázdnota. V celej práci je vysoká frekvencia takých nič nehovoriacich výrazov ako "hodnotový status prírodných entít", "hodnotový rozmer", "hodnotová štruktúra", "axiologický prírodný rámec" atď. Pokiaľ ide o vzťah vedeckého poznania a hodnotenia, natíska sa otázka, ako môžu mať vedecké teórie výpovednú **hodnotu**, ak hodnoty a hodnotenie nie sú súčasťou vedeckého poznania. Autorka zrejme tuší, že aj vedecké teórie podliehajú hodnoteniu, ktorým sa posudzuje ich pravdivosť a nepravdivosť. Toto hodnotenie však musí byť zbavené **subjektívnych** hodnôt, preferencií a záujmov vedcov. Vedecké teórie sa vo vedeckom spoločenstve nehodnotia na základe súladu so záujmami a hodnotami vedcov, ktorí ich vytvorili resp. ktorí ich hodnotia, ale len na základe súladu s faktami. Problémom, ktorý si vyžaduje zásadnú analýzu, nie je absencia hodnôt vo vedeckom poznaní, ale spôsob hodnotenia možných dôsledkov uplatňovania vedeckých poznatkov a teórií v praktickom živote vrátane dopadu na stav životného prostredia. To je proces, v ktorom sa aktívne angažujú aj mnohí vedci, o čom svedčí napríklad vyhlásenie *Svetoví vedci varujú ľudstvo*.⁴

Poznámky o štýle. Napokon sa krátko zastavíme pri štýle, akým je práca napísaná. Prvým znakom je nesystematickosť, ktorá sa prejavuje intuitívnym používaním pojmov, umelým natáhovaním viet tým, že autorka v druhej časti vety inými slovami opakuje to,

⁴ Toto vyhlásenie si možno prečítať na internetovej adrese <http://www.ucsusa.org/>.

čo povedala už v jej prvej časti, miestami až zarážajúcou nesúvislosťou nielen medzi po sebe idúcimi odstavcami, ale aj medzi vetami v rámci jedného odstavca (text je spleťou úvah o znižovaní ekologického dlhu na Slovensku, o ekonomike, politike, vedeckom výskume, trhovom hospodárstve, tvorbe zisku, priamej demokracii, potrebe celoplanetárnych pravidiel správania), prázdnyimi a neadresnými generalizáciami ("ľudstvo", "občania Zeme", "novoveký človek", "nezodpovední, ktorých podpis chýba", "celoplanetárne správanie"), ale predovšetkým úsilím zakryť nedostatočnosť filozofickej analýzy používaním kvázifilozofického pojmového aparátu ("odprírodné bytie", "súcno", "ontologická štruktúra bytia", "ontologický status prírodných entít", "entita s existenčným významom", "prírodné bytie", "gnozeológia", "humánna ontológia", "filozofické uchopovanie skutočnosti", "ľudia sa nemúdro, akoby fenomenologicky uzavreli", "nehumánne hodnoty", "humánna a environmentálna racionalita", "podporné planetárne mechanizmy", "robíme to (ignorovanie ekologického problému) ako jednotlivci aj ako ľudstvo", "filozofická ontológia už na zmeny hodnotových štruktúr zareagovala" atď.) a slovnou ekvilibristikou ("na planéte sa deje obyčajne to, čo je záujmom privilegovaných" (s. 11), "ľudstvo si vytvorilo nielen citový, ale aj axiologický a etický vzťah k prírode" (s. 15), "existenčná závislosť človeka od prírody, potreba rešpektovať prírodné entity, to sú len prázdne tézy bez potrebného environmentálneho uvedomenia, dostatočného kvanta vedomostí a znalostí o prírode" (s. 15), "štát nám nahrádza krutého boha", "ak sme doposiaľ boli deťmi Zeme, potom dozrel čas dospelosti", "staňme sa občanmi Zeme" (s. 20), "každá definícia má filozofický obsah" (s. 22), "ľudstvo je predmetom skúmania spoločenských vied" (s. 24), "ekológia je vedou, ktorej horizont je ohraničený minulosťou" (s. 24), "ako reflektovať pôsobenie človeka (kurzíva S.G.) na pôde biologickej vedy?" (s. 24), "novoveký človek sa *uvedomelo* (kurzíva S.G.) usiloval deklarovať samého seba ako "neprírodnú" bytosť" (s. 26), "vedecké závery by mali byť absolútne pravdivé vo svete, kde absolútnej pravdy niet" (s. 27), "možný pohyb vedeckej teórie medzi pravdou a lžou je z racionalistického hľadiska nezmyselný" (s. 28), "ekologický problém je spojenie dvoch slov, ktoré formálnou a logickou skladbou vyjadrujú problémovú situáciu" (s. 34), "otázku hodnotovej transformácie spoločnosti tradične riešila gnozeológia, pretože príroda nemala existenčný rozmer a status" (s. 36), "základným zámerom je *priblížiť* (kurzíva S.G.) gnozeologické východiská k ontologickým" (s. 37), "uvažovať o problematike prírody a vzťahu človeka z existenčného pohľadu" (s. 46), "ontologické tézy sa vytvárajú vzhľadom na dané koncepcie hodnôt" (s. 51), "príroda mala existenčný význam a rozmer a teda aj ontologický status" (s. 57), "náš spôsob myslenia reprezentuje racionalizmus" (s. 79), "podmienky života sa stali pre racionalistické skúmanie sekundárnou bázou" (s. 80) atď.).

Napriek tomu, že autorka opakovane konštatuje vzájomnú a zmysluplnú interakciu medzi filozofiou a ekológiou (s. 25), nedozvedáme sa, v čom domnelá interakcia spočíva. Objasnenie povahy *filozofického* uchopovania problematiky životného prostredia (s. 43) sa rozplýva v bezobsažných proklamáciách typu "spolupodieľanie sa (filozofie) na problematike riešenia ekologického problému je funkčné, je zmysluplné a potrebné" (s. 46), "bolo potrebné znovu uvažovať o problematike prírody a vzťahu človeka k nej tentoraz z existenčného pohľadu" (s. 46) atď.

Posledným závažným nedostatkom práce, ktorý zvyšuje celkovú nekonzistentnosť textu, je veľký počet protirečení v texte. Už poslucháči prvého ročníka odboru filozofia sa učia, že jedným zo základných pravidiel zmysluplnosti textov, či už hovorených, alebo písaných, je dodržiavanie zákona non-contradictio. Práca E. Smolkovej je ukážkou permanentného porušovania tohto zákona. Na 13. strane pripisuje autorka ignoráciu vo vzťahu k ekologickému problému tak jednotlivcom, ako aj celému ľudstvu, ale na 15. strane už tvrdí, že "u väčšiny populácie sa zásadne zmenil postoj k prírode v zmysle toho, že vzrástlo uvedomenie i posudzovanie prírody". Ako možno tvrdenie, že "predstava o nevyčerpatelnosti prírodných zdrojov sprevádzala ľudstvo prakticky od jej vzniku" (s. 19), zosúladiť s myšlienkou, podľa ktorej v prvej fáze vzťahu človeka k prírode (v gréckej filozofii) ľudia koexistovali s prírodou, "keďže existoval hodnotový status prírodných entít" (s. 57)? Na 20. strane autorka konštatuje, že filozofia nikdy nebola vzdialenejšia prírodným entitám než v čase etablovania ekológie ako vedy, o niekoľko riadkov ďalej ale tvrdí, že k prvým vzájomným kontaktom filozofie s ekológiou došlo v čase, keď sa ekológia etablovala ako veda, a v ďalšom odstavci konštatuje, že život bol prakticky od vzniku filozofie predmetom jej intenzívneho záujmu (s. 21).

Záver. Stav životného prostredia predstavuje pre filozofiu skutočnú výzvu. Je však na filozofoch, či k tomuto problému budú pristupovať zodpovedne, ako k problému, ktorý si vyžaduje serióznu vecnú analýzu, alebo či sa budú viezť na vlne módnosti, popularity a z toho vyplývajúcej povrchnosti. Rozdiel medzi týmito dvoma prístupmi je rozdielom medzi skutočnou filozofiou, ktorá má k problému čo povedať, a textom, ktorý sa ako filozofický len tvári, medzi hľadaním východísk pre riešenie problému a "nudným moralizovaním".

LITERATÚRA

- [1] SMOLKOVÁ, E.: Ekologický problém ako šanca. Bratislava, Iris 2000.

PhDr. Silvia Gáliková, CSc.
PhDr. Dušan Gálik, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR